

VIRGIL NEMOIANU

Virgil Nemoianu (n. 12 martie 1940, București) este un eseist, critic literar, filozof al culturii și pedagog român american.

În prezent deține catedra specială „William J. Bayron Distinguished Professorship” la Universitatea Catolică din Washington, Statele Unite ale Americii. A mai predat la Universitățile din București, Londra, Cambridge, Amsterdam, Cincinnati și Berkeley (California), a ținut conferințe și a prezentat comunicări la circa 50 de universități din Europa și din America de Nord.

Este autorul a peste 15 cărți și 600 de articole și recenzii apărute în România, Elveția, Anglia, Statele Unite, Olanda, Canada, Germania, Ungaria și în alte țări.

Domeniile sale de specialitate sunt romantismul european, teoria literaturii și istoria intelectuală a secolelor al XIX-lea și al XX-lea. A publicat două lucrări literare: *Simptome* (1968) (roman) și *Arhipelag interior* (1994) (autobiografie). Deține titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Cluj. Între 1979 și 1994, a fost director al programului de literatură comparată la Catholic University of America, iar între anii 1989 și 1991, prorector-asociat al aceleiași universități.

A publicat mai multe volume, printre care: *Îmblânzirea Romantismului* (*The Taming of Romanticism*) (Harvard, 1985), în care lansează conceptul de romantism Biedermeier, ce definește forma în care curentul se adaptează în Balcani,

studiu fundamental pentru cei care cercetează romantismul (ed. românească, editurile Polirom, Curtea Veche).

În 1989, publică volumul *A Theory of the Secondary. Literature, Progress, and Reaction (O teorie a secundarului. Literatură progres și reacțiune)* la prestigioasa editură americană „The John Hopkins University Press” (1989). A editat, împreună cu Robert Royal, o colecție de eseuri, *Canons la John Benjamins (Amsterdam and Philadelphia)*. Alte lucrări publicate - 1977 - *Micro-Harmony: The Growth and Uses of the Idyllic Model in Literature (Microarmonia)*, 1984 - *Taming of Romanticism: European Literature and the Age of Biedermeier (Îmblânzirea Romantismului - Literatura europeană și epoca Biedermeier)*, 1989 - *A Theory of the Secondary: Literature, Progress, and Reaction*, 1996 - *Multicomparative Theory, Definitions, Realities*, 2004 - *Nonfictional Romanitc Prose: Expanding Borders (editor)*, 2003 - *Icarus Fallen: The Search for Meaning in a Uncertain World (introducere)*, 2006 - *The Triumph of Imperfection. The Silver Age of Sociocultural Moderation in Early 19th Century Europe*, 2006 - *Imperfection and Defeat. The Triumph of Imperfection: The Silver Age of Sociocultural Moderation in Europe, 1815-1848*

1. Considerați că România de azi este diferită de cea anterioară anului 1989? Din această perspectivă, se poate vorbi, din perspectiva dumneavoastră, de o magistratură de dinainte de 1989 și de una de după 1989?

Nu încapе nicio îndoială că România de azi diferă net de cea dinainte de 1989: de la organizarea economiei la nivelul de trăi, de la politica externă până la drepturile civile și umane, în fine toate orientările posibile sunt în ansamblu superioare și mult mai benefice decât erau în perioada comunistă.

Magistratura? Da, cred că și aici s-au făcut progrese clare, de pildă au dispărut brutalitățile și ilegalitățile fățișe din acea

epocă tristă. Dar în totalitate? Aici sunt mai puțin sigur. Din proprie experiență, observ că o bună doză de birocrație persistă, după cum și decizii arbitrare continuă să funcționeze, iar profesionalitatea, corectitudinea sau până și (ne vine greu să o spunem!) incoruptibilitatea nu mi se par depline.

2. Ar trebui trecută cu vederea colaborarea unor magistrați cu serviciile Securității, dată fiind experiența și competența acumulată (știut fiind că un bun specialist se formează în mulți ani) sau ar trebui ca aceste persoane să fie expuse și îndepărtate din profesie? Soluția din Germania de Est, unde, după căderea zidului și reunificare, judecătorii din perioada comunistă au fost îndepărtați, este cea mai bună?

E o întrebare delicată și dificilă. După multe ezitări, aș spune că o măsură precum cea luată pentru Germania de Est nu pare cea mai potrivită, eu aș gândi aici întrucâtva mai nuanțat. Dintre acești vechi judecători, unii sunt de sigur competenți, experimentați, mai cu seamă nu se vor fi făcut vinovați de fapte crude, ilegite, de grosolane distorsionări ale dreptății. De ce s-ar renunța la aceștia? În fond, este chiar atât de greu să distingem pe cei care sunt inutili, răi și proști (ca să ne exprimăm simplu și limpede)? Firește că multe figuri patibulare ar trebui să treacă urgent în viața privată, ba poate chiar să fie sancționate după cum merită. Acum, îmi dau și eu seama prea bine că se ridică o chestiune complicată moral și juridic: cum formulezi în articole și paragrafe distincția? Ne fiind om de specialitate, nu vreau și nu pot să mă amestec, să dau sugestii concrete. Pe de altă parte, refuz să cred că un specialist sau un grup de specialiști nu ar reuși să găsească formule nimerite pentru o distincție clară.

3. Considerați că și în prezent, în lume și în România, puterea politică exercită influență sau control asupra magistraților? În ce modalitate? Prin ce pârgii?

Da, incontestabil. Distingem între sistemele autoritare și totalitare, pe de o parte, și „sistemele deschise”, de cealaltă. În prima categorie, puterea judiciară pur și simplu nu are nicio independență, este o ramură a administrației centralizate, execută servil ordinea superiorilor. Într-un fel, aici răspunsul e cât se poate de simplu (și în România, vreme de 40 de ani așa au stat lucrurile).

Mai complicată e treaba în sistemele ce s-ar vrea deschise sau se auto-consideră „deschise”. Acestea, în principiu, acceptă separarea între cele trei ramuri: executivul, legislativul și judiciarul. Numai că separarea nu e aproape niciodată absolută. Executivul și/sau legislativul îi numesc/aleg/stabilesc pe magistrați (depinzând de la stat la stat, îi pot chiar destitui). Superioritatea acestor două ramuri devine evidentă prin mijloacele (de forță în ultima instanță) care le stau la dispoziție. Există apoi presiunile exercitate de așa-zisa „opinie publică” (uneori reală, alteori manipulată), există prejudecățile ideologice, filozofice, politice, religioase acestea sunt orizontul în interiorul căruia funcționează puterea judiciară.

Magistrații sunt ființe umane și, prin urmare, sensibile la astfel de influențe sociale ample, la „discursul” prevalent într-o comunitate sau alta. Politicienii știu să profite abil de toate aceste circumstanțe. Un caz pe care l-aș numi extrem și care (se speră, va rămâne unic) s-a petrecut în Statele Unite ale Americii, țara unde judiciarul are poate cea mai mare pondere și cea mai mare independență, după părerea mea. Acolo, în cadrul discursului cel mai important al anului, președintele Barack Hussein Obama și-a permis să admonesteze și să condamne o decizie (altminteri destul de neimportantă: despre anume modalități de propagandă electorală) a Curții Supreme. Este primul caz de acest fel în istoria modernă a țării și tinde să-l arate pe președinte pășind pe calea trasată de un Castro sau măcar Hugo Chavez.

După cum, atunci când, în 2009, Honduras a căutat să păstreze constituționalitatea proprie, organe internaționale de

maximă importanță (O.N.U., O.A.S. și, să adaug, guvernul american) au condamnat în firoasă unanimitate constituționalitatea micuței țări. Au trecut multe luni de zile până când aceste organe politice au început să-și vina în fire și să bată în retragere. Sunt, cum spuneam, cazuri extreme, izolate poate, dar ele dovedesc impactul executivului politic asupra judiciarului pur.

Să mai spunem ceva. Legislațiile europene includ, de vreo 2-3 decenii încoace, prevederi, interdicții sau sancțiuni care încalcă în mod flagrant libertatea de vorbire, de exprimare și de gândire. Chiar dacă intențiile sunt bune, rezultatul e o bizară și întristătoare intervenție a politicului (în America, există, de asemeni, articole legislative asemănătoare, dar mai abil și mai general formulate).

Europa, care într-una se fălește cu apărarea „drepturilor omului”, se contrazice pe sine prin astfel de intervenții fățiș politic-ideologice, care, am eu impresia, par să sporească la număr odată cu trecerea timpului.

N-aș vrea să închei acest lung răspuns fără să admit că și contrariul e uneori adevărat. Judiciarul intervine părținitor câteodată în conflicte politice, lucru văzut în destule țări. Convingerea mea este ca brațul judecătoresc se cuvine să rămână neutru și obiectiv: **să aplice corect legea**, iar nu să caute să o „ajusteze” sau să o inventeze.

Să reflectam însă și la poziția contrară, vrednică de atenție: într-o societate deschisă, anume încleștări sau măsurări de forțe între cele trei ramuri ale puterii din stat pot fi adesea salutare, clarificatoare, benefice publicului larg.

4. Dacă ar trebui să vă adresați unei instanțe din România, pentru a vă ocroti un drept, ați avea încredere în sistem, în general, și în judecător, în special? Există vreo diferență între ceea ce ar trebui să fie un judecător și ceea ce el este, în realitate?

Sper să nu jignesc aici pe nimeni, dar nu pot să ascund adevărul: răspunsul meu e mai curând negativ. Mă bazez pe experiența proprie și pe experiența altor persoane cunoscute de mine. Magistratura actuală din România rămâne în buna parte împovărată de modalități de gândire descinse din bolșevism, rămâne mai mult decât odată subiectivă și arbitrară, imprevizibilă, sub-competentă. Fără a intra în amănunte socot că ar mai fi un drum bun de parcurs pentru a progresa și a redobândi stima și demnitatea gravă pe care ar trebui să le aibă și pe care, în bună parte, magistratura de odinioară chiar le deținea, în bună măsură.

5. Ce socotiți că ar trebui să facă membrii acestui corp profesional pentru întărirea independenței și sporirea încrederii publicului în actul de dreptate? Cum ar trebui să se comporte un judecător? S-a născut oare judecătorul ideal?

Să încep prin a spune că, după opinia mea, această dezirabilă întărire a independenței și a încrederii publice s-ar putea realiza, întâi de toate, printr-o acțiune socială. Mă gândesc la o remunerare respectabilă, pe măsura prestigiului, a demnității și a răspunderii oamenilor la care ne referim. Mă gândesc, de asemenea, la forme serioase de inamovibilitate. Mă gândesc simultan la sancțiuni severe, în caz de vinovăție.

Dincolo de aceasta, cunoaștem răspunsul lui Platon (simplu, eficient și de maximă complicație totodată): conducerea se cere a fi încredințată celor mai înțelepți și mai virtuoși. Cum să realizezi însă acest deziderat? Cine va face selecția? Ce criterii putem folosi?

O formulă ingenioasă este cea propusă de dr. Otto von Habsburg, fiul ultimului împărat austro-ungar. Predictibilă poate, dar vrednică de atenție, venind de la un om energic și inteligent. Într-un eseu din anii cincizeci, acest om politic (a fost și deputat în Parlamentul European) spunea că în zilele

noastre monarhul ar trebui să fie nu purtătorul executivului, nici amestecat în treburile legislative, nici simplă figură ceremonială, ci conducător al judiciarului, fiind neutru și cumva deasupra conflictelor „imaneente” („semi-transcendent” am putea spune). Mi s-a părut o idee ingenioasă, nu în ultimul rând pentru că lega democrația cu monarhia. N-am observat însă că ar fi fost luată în seamă sau discutată.

Acum să adaug o constatare personală. Surplusul de reglementare, juridicul nu este câtuși de puțin util, dimpotrivă. „*De minimis non curat lex*” spunea un vechi principiu al dreptului roman: legea nu se preocupă de mărunțisuri. Numai că, din păcate, în mai toate statele moderne totul, sau aproape totul devine obiect al legislației (dialog dintr-un film american recent: „Asta e interzis în statul Massachussets!”). „Totul e interzis în statul Massachussets!”). Cu decenii în urmă, înțeleptul, piosul și eruditul N. Steinhardt avertiza contra excesului de legislație, citind studiile unui specialist juridic francez de la finele secolului al XIX-lea!!!). Educarea magistraților, administratorilor, ca și cea a executivului și a legislativului în acest sens ar fi surprinzător de benefică.

Evident, și, vreau, să sper inutil, adăugam aici factorul pe care mai toate marile sisteme filozofice, de la cele din Grecia (sau China) antică până în secolele XIX și XX le-au integrat ca fiind de la sine înțeles; că fundamentul juridicului este eticul. Dar este acest lucru totdeauna înțeles pe deplin?

Poate că din cele spuse reiese opinia mea că, în ultimă instanță, nu se poate face prea mult dintr-odată, că iluziile grandioase nu sunt binevenite, ci se cere o acțiune graduală, incrementală, însoțită de un auto-control neîncetat.

Aceasta, întrucât, la urma urmelor, magistratura însăși ar trebui să fie cea mai interesată în propria calitate profesională și morală.